

gaaende med følgende Spørgsmaal: Ejendomsrettens Plads i Samfundsordenen og dens Indhold. — Ejendomsrettens Genstande: materielle Ting, kvasimaterielle Objekter (»beskyttede Processer« — hvilket Navn er daarlign valgt, da det skal dække over aandelig Ejendom, Ret til Arbejde osv.), Monopol og Forret, Réttheder uden særskilt Objekt. — Aggregater af Ejendomsrettigheder (Interesser). — Aggregater af Ejendomsinteresser (Formue, Fonds, universitas bonorum). — Ejendommens Struktur.

Noyes' Bog er, hvorledes man end vil stille sig overfor hans enkelte økonomiske og retshistoriske Paastande, et metodisk fremragende Eksempel paa retssociologisk Specialforskning, lige værdifuld for Økonomer, Jurister og Sociologer. Forfatterens Grundighed og respektindgydende Viden maa ikke være spildt; Bogen bør læses — men den er ikke nogen let Kost. Noyes advarer selv de Læsere, hvis første Krav til en Bog er, at den skal være »letforstaaelig«; han siger om sit Emne, hvad der i Grunden gælder for alt videnskabeligt Arbejde: »If one attempts to simplify its design, he is in danger of misrepresenting it, for there is nothing simple about it«.

Theodor Geiger.

Walter Eucken: KAPITALTHEORETISCHE UNTERSUCHUNGEN. Gustav Fischer. Jena. 1934. VI + 194 S.

Denne Bog fremtæder som første Bind i en af dens Forfatter udgivet Skriftrække: »Probleme der theoretischen Nationalökonomie«. Det er vel Anledningen til, at den indledes med en — ca. 50 Sider lang — overordentlig klar og læseværdig Afhandling: »Was leistet die nationalökonomische Theorie?« Forf. vender sig skarpt mod den Opfattelse, at en Videnskab skulde kunne opbygges paa Empiri alene. Hvad Teorien vil give os, er ikke »Erfaringssandheder« (verités de fact), men »Fornuftsandheder« (verités de raison). Som det ogsaa fremgaar af de følgende Afhandlinger, er det imidlertid væsentlig kun statisk Teori, hvormed Eucken beskæftiger sig, og han taler med en vis Ringeagt om Forskere, der — utilfredse med den statiske Teori — anser det for nødvendigt at udvikle dynamiske Teorier for at kunne give en nøjere teoretisk Fremstilling af den skiftende Virkelighed. Naar Eucken herimod indvender, at dette betegner en Forveksling af det konkrete og det abstrakte, idet den individuelle Virkelighed aldrig kan skildres i generelle Udtryk, overser han dog, at der ogsaa kan formuleres en abstrakt, generel, dynamisk Teori, der lige saa vel som den statiske leverer »verités de raison«. Overhovedet savner man hos Eucken den klare Distinktion mellem statisk og dynamisk Betragtningssmaade, som Frisch har gjort nordiske Økonomer fortrolige med.

Efter Indledningen følger tre større kapitalteoretiske »Untersuchungen«, omhandlende (1) Kapital und Kapitalzins, (2) Theorie des Sparens og (3) Das Maschinenproblem, hvoraf dog de to sidste har en mere skitse-mæssig Form. Det væsentligste for Eucken i den første og vægtigste af Afhandlingerne har utvivlsomt været at gøre et Forsøg paa at udbygge den Böhm-Bawerk-Wicksellske Kapitalteori saaledes, at den ogsaa tager den faste Realkapital med i Betragtning.

Som bekendt hviler baade Böhm-Bawerks og Wicksells Fremstilling af Omvejsproduktionen paa den Forudsætning, at al Kapital kan betragtes

gaaende med følgende Spørgsmaal: Ejendomsrettens Plads i Samfundsordenen og dens Indhold. — Ejendomsrettens Genstande: materielle Ting, kvasimaterielle Objekter (»beskyttede Processer« — hvilket Navn er daarlign valgt, da det skal dække over aandelig Ejendom, Ret til Arbejde osv.), Monopol og Forret, Réttheder uden særskilt Objekt. — Aggregater af Ejendomsrettigheder (Interesser). — Aggregater af Ejendomsinteresser (Formue, Fonds, universitas bonorum). — Ejendommens Struktur.

Noyes' Bog er, hvorledes man end vil stille sig overfor hans enkelte økonomiske og retshistoriske Paastande, et metodisk fremragende Eksempel paa retssociologisk Specialforskning, lige værdifuld for Økonomer, Jurister og Sociologer. Forfatterens Grundighed og respektindgydende Viden maa ikke være spildt; Bogen bør læses — men den er ikke nogen let Kost. Noyes advarer selv de Læsere, hvis første Krav til en Bog er, at den skal være »letforstaaelig«; han siger om sit Emne, hvad der i Grunden gælder for alt videnskabeligt Arbejde: »If one attempts to simplify its design, he is in danger of misrepresenting it, for there is nothing simple about it«.

Theodor Geiger.

Walter Eucken: KAPITALTHEORETISCHE UNTERSUCHUNGEN. Gustav Fischer. Jena. 1934. VI + 194 S.

Denne Bog fremtæder som første Bind i en af dens Forfatter udgivet Skriftrække: »Probleme der theoretischen Nationalökonomie«. Det er vel Anledningen til, at den indledes med en — ca. 50 Sider lang — overordentlig klar og læseværdig Afhandling: »Was leistet die nationalökonomische Theorie?« Forf. vender sig skarpt mod den Opfattelse, at en Videnskab skulde kunne opbygges paa Empiri alene. Hvad Teorien vil give os, er ikke »Erfaringssandheder« (verités de fact), men »Fornuftsandheder« (verités de raison). Som det ogsaa fremgaar af de følgende Afhandlinger, er det imidlertid væsentlig kun statisk Teori, hvormed Eucken beskæftiger sig, og han taler med en vis Ringeagt om Forskere, der — utilfredse med den statiske Teori — anser det for nødvendigt at udvikle dynamiske Teorier for at kunne give en nøjere teoretisk Fremstilling af den skiftende Virkelighed. Naar Eucken herimod indvender, at dette betegner en Forveksling af det konkrete og det abstrakte, idet den individuelle Virkelighed aldrig kan skildres i generelle Udtryk, overser han dog, at der ogsaa kan formuleres en abstrakt, generel, dynamisk Teori, der lige saa vel som den statiske leverer »verités de raison«. Overhovedet savner man hos Eucken den klare Distinktion mellem statisk og dynamisk Betragtningssmaade, som Frisch har gjort nordiske Økonomer fortrolige med.

Efter Indledningen følger tre større kapitalteoretiske »Untersuchungen«, omhandlende (1) Kapital und Kapitalzins, (2) Theorie des Sparens og (3) Das Maschinenproblem, hvoraf dog de to sidste har en mere skitsemæssig Form. Det væsentligste for Eucken i den første og vægtigste af Afhandlingerne har utvivlsomt været at gøre et Forsøg paa at udbygge den Böhm-Bawerk-Wicksellske Kapitalteori saaledes, at den ogsaa tager den faste Realkapital med i Betragtning.

Som bekendt hviler baade Böhm-Bawerks og Wicksells Fremstilling af Omvejsproduktionen paa den Forudsætning, at al Kapital kan betragtes

som omløbende. Man tænker sig, at der til en Begyndelse kun eksisterer de »oprindelige« Produktionsfaktorer, Natur og Arbejde, at disse derpaa gennem en mere eller mindre kontinuerlig Produktionsproces forbindes i »Mellemprodukter«, som gennem stadig Tilførsel af nye Arbejds- og Naturkraftydelser gøres mere og mere konsummodne, indtil sluttelig det færdige Produkt paa een Gang helt forbruges. Men Wicksell indrømmer i sit sidste Arbejde¹⁾, at netop denne Forudsætning gør den Böhm-Bawerkske Problemstilling i den Grad abstrakt, at den næppe engang kan gælde som første Tilnærmelse til Virkeligheden. Thi Nutidens typiske Produktionsform bestaar i et Samarbejde mellem Arbejds-, resp. Naturkraft og en forhaandenværende Mængde af mere eller mindre varige Kapitalgoder, som er Genstand for en successiv Afnyttelse.

Blandt de Forskere, som har søgt at klarlægge Lovene for denne Samvirken, indtager *Birck* og *Gustav Akerman* en fremskudt Plads. At Eucken ikke kender deres Arbejder, er forstaaeligt. Mærkeligere er det, at hans Analyse heller ikke synes paavirket af de talrige Tidsskriftartikler vedrørende dette Problem, som har set Lyset i de sidste Aar, og hvori yngre Forfattere under Kritik af Böhm-Bawerk søger at naa frem til en mere realistisk Opfattelse af Produktionens Tidsstruktur.

Skønt ogsaa Eucken indrømmer det virkelighedsfjerne i helt at se bort fra den faste Kapital, anser han dog dette for nødvendigt i første Omgang og gengiver i særdeles klar og anskuelig Form den Böhm-Bawerkske Konstruktion, hvorefter Bestemmelsen af Produktionsperiodens Længde bliver Kapitalteoriens centrale Problem. At der, selv hvor al Kapital betragtes som cirkulerende, kan rettes Indvendinger mod Produktionsperiode-Begrebet, nævner Eucken ikke. Derimod giver han Wicksell (og Bortkiewicz) Ret i, at saa snart man faar med varige Kapitalgoder at gøre, bliver det umuligt at give en klar og nøjagtig Definition af dette Begreb. Men han tilføjer rigtignok, at dette ikke hindrer »die Länge der mittleren Ausreifungszeiten« oder der Produktionswege theoretisch zu errechnen«, og at man ogsaa her »die mittlere Ausreifungszeit so weit verlängert, dass der letzte Zuwachs eine Ergebigkeits- und Wertsteigerung der Produktionsfaktoren bewirkt, die der Zinsbelastung gleichsteht«. Det forekommer imidlertid Anmelderen, at dette Begreb: gennemsnitlig Modningstid maa være behæftet med nøjagtig de samme Mangler som Begrebet Produktionsperiode. Medens den omløbende Kapital afkaster sin samlede Ydelse paa een Gang, er det jo netop det karakteristiske for den faste Kapital, at den afgiver sine Ydelser successivt gennem hele sin Levetid. Ethvert Forsøg paa at fordele de i Kapitalgenstanden investerede Arbejds- og Naturkraftenheder maa derfor blive vilkaarligt. Der foreligger her en Art *joint supply*: den samlede Mængde investeret Arbejds- og Naturkraft kommer alle de præsterede Ydelser til Gode, og som altid ved *joint costs* er det umuligt at fordele dem paa de enkelte Ydelser. Det synes derfor ikke at give nogen Mening at beregne en gennemsnitlig Modningstid for disse Arbejds- og Naturkraftenheder. Begreberne Produktionsperiode og gennem-

¹⁾ Zur Zinstheorie, i *Wirtschaftstheorie der Gegenwart* III, Wien 1928. S. 208—209.

snitlig Modningstid er fremgaaet af en lineær Opfattelse af Produktionsprocessen og derfor uegnede til Beskrivelse af den Indfiltrering, som fremkommer derved, at en Del af »Pølsemaskinen« faste Realkapital ikke bruges til Fremstilling af Færdigvarer, men derimod til Produktion af ny fast Realkapital som Erstatning for den, der gradvis slides op.

Eucken fremlægger med synlig Glæde et empirisk vundet Talmateriale, som paa den nydeligste Maade bekræfter Böhm-Bawerks Tese om Sammenhængen mellem Omvejenes Længde og det opnaaelige Merprodukt. Men karakteristisk nok er disse Tal hentet ikke fra en moderne Industri-virkomhed, men fra Skovbruget, hvor man jo netop kan opfatte Træbestanden som en omløbende Kapital, der gradvis modnes til Færdigvare. Dette Eksempel beviser derfor hverken mere eller mindre end det gammelkendte med Vinen, der lagres, som Eucken iøvrigt ogsaa gør flittig Brug af.

Maa man saaledes forkaste Begreberne Produktionsperiode og gennemsnitlig Modningstid, gælder det om at finde andre bedre egnede Redskaber til Brug ved Analysen af Tidsmomentets uhyre Betydning for Produktionen. Det var netop dette, Birck og Åkerman forsøgte, og taget i sin Helhed kan Euckens Bog ikke siges at stille deres Resultater i Skygge.

Tidsmomentets Betydning viser sig ved Produktionsapparatets Opbygning, men ikke under Produktionsprocessens regelmæssige Forløb. Den synchroniserede, regelmæssigt forløbende Produktionsproces, som Bircks »Pølsemaskine« symboliserede, fungerer som om Produktionen var tidløs. Det turde derfor heller ikke være saa meningsløst, som Eucken synes at antage (S. 64), naar man ofte i Produktionsteorien indledningsvis opererer med en tidløs Produktionsproces. Ligeledes bør det i denne Forbindelse paapeges, at det er forkert, naar Eucken paastaar, at først Anvendelsen af varige Kapitalgoder gør Produktionen til en kontinuerlig Proces (S. 97 og 108).

Overfor et Produktionsapparat, som allerede er i Gang, bliver det Produktionsteoriens Opgave at paavise de funktionelle Forbindelser mellem Indsats og Udbytte, som ligger til Grund for Samvirket mellem den faste Realkapital og den frie, løbende Arbejds- og Naturkraft. Under sit Arbejde hermed var det, at Åkerman opstillede det frugtbare Begreb *Automatisme*. Ogsaa Eucken fremhæver den nødvendige Sammenhæng mellem Kapitalmængdens Størrelse og Kapitalens tekniske Form, men kommer ikke nærmere ind herpaa. Ved Opbygningen af Produktionsapparatet bliver det et vigtigt Spørgsmaal, hvilken Varighed man skal give den faste Realkapital. Ogsaa dette Spørgsmaal om Kapitalgenstandenes gunstigste Leve- eller Afnyttelsestid blev udførligt behandlet af Åkerman, medens Eucken nøjes med i al Almindelighed at konstatere, at en Forlængelse af Omvejene kan ske ikke blot ved at øge Kapitalgoderne Mængde, men ogsaa ved at anvende mere varige Kapitalgoder.

Alt i alt kan det derfor ikke siges, at Euckens Bog bringer væsentlig nye Bidrag til Forstaaelse af den faste Realkapitals Problemer, men dens afklarede og instruktive Fremstillingsform gør den fortrinlig egnet som Indføring i den Böhm-Bawerske Kapitalteori. Carl Iversen.